

Ислом Нури

Муаллиф: Абдурраҳмон Раъфат Бошо

Таржимон: Абу Туроб

□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□□ □□□□□ □□□□□□

Умар ибн Абдулазиз ва ўғли Абдулмалик

“Билмайсанми ҳар бир қавмнинг ўз аслзодаси бўлади... Бани Умайянинг аслзодаси Умар ибн Абдулазиздир. У қиёмат кунни ёлғиз ўзи бир уммат бўлиб қайта тирилтирилади.” (Муҳаммад ибн Али ибн Хусайн)

Улуғ тобеин, мўминларнинг амири Умар ибн Абдулазиз ўтмишдоши Сулаймон ибн Абдулмаликни қабрга қўйиб, қўлидаги чангни қоқиб улгурмасидан, атрофида ерни зириллатаётган товушини эшитди. “Ниманинг товуши бу?” — деб сўраган эди. “Халифа минадиган маркаблар, эй амирул мўминин, минишингиз учун ҳозирлаб қўйилди” — деб жавоб берилди. Умар ибн Абдулазиз унга кўз қири билан назар соларкан, чарчоқ ва бедорликдан заифлашган товушда: “Бунинг менга нима кераги бор. Буларни менинг йўлимдан четлатинглар, барака топкурлар! Менга хачиримни олиб келинг, шу кифоядир” — деди. Хачирга миниб бўлмади ҳамки, миршаблар бошлиғи найзалар ушлаб олган одамларини унинг ўнг ва чап тарафига саф торттириб ўзи эса халифанинг олдига тушиб олди. Умар ибн Абдулазиз миршаблар бошлиғига қараб: “Менинг сизга ҳам миршабларингизга ҳам ҳожатим йўқ. Мен мусулмонлардан бириман, улар қандай юришса мен ҳам шундай юраман” — деб, одамлар билан бирга масжид сари йўл олди.

Ислом Нури

Жарчи одамларни масжидга чорлаб жар солганди, мусулмонлар ҳар тарафдан ёғилиб келдилар. Сафлар тўлгач Умар ибн Абдулазиз туриб хутба бошлади. Аллоҳ таолога ҳамду сано ва Пайғамбарга салавот ва саломлар айтгач шундай деди: “Эй одамлар, мен бу мансабга ўз томонимдан бирон талаб ва ихтиёрсиз ҳамда мусулмонларнинг маслаҳатисиз тайинландим. Шунинг учун бўйнингиздаги менга бўлган байъатни ечиб, ихтиёрни ўзингизга бердим. Ўзингиз рози бўладиган халифани сайлаб олинглар”. Одамлар: “Биз сизни ихтиёр этдик ва сизни халифа бўлишингизга розимиз. Ишимизга садоқат ва Аллоҳнинг баракаси билан бош бўлаверинг” — деб, бир овоздан жавоб бердилар. Овозлар тиниб, қалблар таскин топганини кўргач, яна бир бор Аллоҳга ҳамду сано ва Пайғамбарга салавоту саломлар айтиб, одамларни тақво қилиш ва дунёда зоҳид бўлишга тарғиб қилди, охиратга рағбатлантирди, ўлимни эслатди... Уларга ўлимни қотиб кетган қалбларни юмшатадиган, қуриб қолган кўзлардан тирқиратиб ёшлар оқизадиган, сўзловчининг юрагидан чиқиб, эшитувчининг қалбига ўрнашадиган сўзлар билан эслатди. Сўнг барча одамлар эшитиши учун толиққан товушини баландлатиб: “Эй одамлар, Аллоҳга бўйсунган кишигагина итоат қилинади, Аллоҳга итоат этмаса унга ҳам итоат йўқдир. Модомики мен сизлар ҳақингизда Аллоҳга итоат қилар эканман, сизлар ҳам менга бўйсунинглар. Аллоҳга осийлик қилсам биронтангиз ҳам менга итоат қилманг” — деди. Сўнгра минбардан тушиб, уйига йўл олди.

Халифанинг вафотидан сўнг етган чарчоқни чиқариш мақсадида хонасига кириб бир оз дам олмоқчи бўлиб ёнбошлаган эди ҳамки, ўн етти ёшли ўғли Абдулмалик изн сўраб кириб:

— “Мўминларнинг амири нима қилмоқчилар?” — деб сўради.

Ислом Нури

— Умар ибн Абдулазиз: “Жасадимда куч-қувват қолмади, шунинг учун бир оз мизғиб олмоқчиман”.

— Абдулмалик: “Мазлумларга ҳақларини олиб бермасдан аввал дам олмоқчимисиз”.

— Умар ибн Абдулазиз: “Эй ўғлим, Сулаймон амакинг вафот этганидан бери мижжа қоққаним йўқ. Пешин вақти бўлсин, одамларга намоз ўқиб бергач, Ин ша Аллоҳ мазлумларга ҳақларини олиб бераман”.

— Абдулмалик: “Пешингача яшашингизга кафолат борми?!” Мана шу сўз Умарнинг ғайратини кўзғатиб, кўзидан уйқуни қочириб юборди. Толиққан жасадига қувват ва ирода бахш этди. Ўғлини бағрига босиб, пешонасидан ўпди ва: “Зурриётимдан динда менга ёрдам берувчини чиқариб қўйган Аллоҳга ҳамдлар бўлсин” — деб шукрона келтирди. Сўнгра одамларни жамлашга амр қилиб деди: “Ким мазлум бўлиб ҳаққини ололмаётган бўлса, менга айтсин...”.

Одамлар у ҳақда: “Отасини ибодатга киргизган ва зоҳидлик йўлида юргизган” — деб айтишадиган Абдулмалик ким экан? Келинлар, бу солиҳ йигит билан яқиндан танишайлик.

Умар ибн Абдулазизнинг ўн беш фарзанди бўлиб, учтаси қиз ва қолганлари ўғил эди. Уларнинг барчалари тақводан етарли насибадор ва салоҳиятда ҳам юқори мақомда эдилар. Бу дуру гавҳар шодаларининг ўртасида бўлган Абдулмалик, уларнинг ичида порлаб турган юлдуз каби бўлиб, қобилиятли ва ўта фаросатли, ўзи ёш бўлса ҳам ақли катталарники каби эди. Ёшлигидан бошлаб Аллоҳ азза ва жалланинг тоат-ибодатида улғайди. Хаттоб оиласидагиларга ва

Ислом Нури

хусусан Абдуллоҳ ибн Умарга тақвода, гуноҳдан тийилишда ва тоат-ибодат билан Аллоҳга қурбат ҳосил қилишда жуда-жуда ўхшар эди. Амакиваччаси Осим шундай ҳикоя қилади: “Дамашққа келганимда амакимнинг ўғли Абдулмалик хузурида меҳмон бўлдим. У ҳали уйланмаган эди. Хуфтон намозини ўқигач, ҳар биримиз ухлаш учун ҳозирланган жойимизни олдик. Абдулмалик туриб чироқни ўчиргач, кўзлар юмилиб уйқуга кетдик. Ярим кечаси уйғониб кетдим. Қарасам, Абдулмалик намоз ўқиётган экан. У Аллоҳ таолонинг: “(Эй Муҳаммад соллаллоҳу алайҳи ва саллам), **хабар беринг-чи, агар Биз уларни** (узок) **йиллар** (сиҳат-саломатлик, мол-давлат билан) **фойдалангирсак-да, сўнгра уларга ваъда қилинган нарсалар** (яъни азоб) **келса,** (ўша пайт) **уларга** (ҳаёти дунёда) **фойдаланган нарсалари асқотурми?!**” оятини ўқир эди. Ундаги мени мафтун қилган ҳолат; оятларни қайта-қайта ўқиши ва юракни эзадиган даражадаги йиғлаши бўлди. У оятни ўқиб бўлгач яна қайтариб ўқир эди. Мен уни йиғидан ўлиб қолса керак — деб ўйлаб қолдим. Уни бу ҳолатдан чиқариш учун, уйғонган киши айтадиган калима: “Ла илаҳа иллаллоҳ валҳамду лиллаҳ”ни айтдим. Овозимни эшитгач жим бўлди. Қайтиб мен ундан бошқа товуш эшитмадим”.

Ҳазрат Умар розияллоҳу анҳунинг зурриётидан бўлган бу йигит, ўз асрининг катта уламоларига шогирд тушиб, Аллоҳнинг каломини, Пайғамбар соллаллоҳу алайҳи ва салламнинг ҳадисларини ҳамда Ислом дини аҳкомларини мукаммал ўрганди. Ёш бўлишига қарамай ўз давридаги Шом уламоларининг аввалги табақаларидан ўрин олди. Ривоят қилинишича: Умар ибн Абдулазиз Шомнинг олиму қориларини жамлаб: “Сизларни йиғишимдан мақсад, мендан аввал аҳли байтимиз одамлардан ноҳақ олиб қўйган моллар ҳақида сўрамоқчи эдим. Нима дейсизлар?” — деди. Улар: “Эй мўминларнинг амири, бу иш сиз халифа бўлишингиздан аввал содир бўлган, шунинг учун бунинг

Ислом Нури

гуноҳи уни ноҳақ олганлар зиммасидадир” — деб жавоб бердилар. Аммо Умар ибн Абдулазиз бу жавобдан қониқиш ҳосил қилмади. Олимларнинг ичларида ҳам бу жавобга қўшилмаганлари бор эди, шулардан бири: “Эй мўминлар амири, бу масала ҳақида Абдулмаликни чақириб сўранг, зеро у бу ерга чақирилган олимлардан илмда ҳам билимда ҳам ақлда ҳам кам эмас” — деди. Абдулмалик келгач, Умар ибн Абдулазиз унга: “Амакимизнинг фарзандлари одамлардан зулм билан олиб қўйган мол-дунёлар ҳақида нима дейсиз? Эгалари келиб молларини талаб қилишмоқда. Биз бу моллар ҳақиқатда уларнинг ҳаққи эканини биламиз” — деди. Абдулмалик: “Модомики бу моллар одамларнинг ҳаққи эканини билсангиз, уни қайтариб бериш керак, чунки сиз билиб туриб уни эгаларига олиб бермасангиз, улардан зулм билан олиб қўйганларга шерик бўлиб қоласиз — деб ўйлайман”, — деб ўз фикрини билдирди. Буни эшитган Умар ибн Абдулазизнинг кўнгли ёришиб, қалби таскин топди ва шу билан уни ўйлантираётган масала ҳал бўлди.

Умарлар авлоди бўлган бу йигит, муслмонлар чегараларини кўриқлаш мақсадида, Шом ерларидан бўлган чегарага яқин бир қишлоқда яшашни ихтиёр этиб, боғу-роғлар, соя-салқинлар ва зилол сувларга бой бўлган Дамашқни ташлаб, мақсади сари йўл олди. Отаси Умар ибн Абдулазиз унинг солиҳ ва тақий йигит эканини билишига қарамай, уни шайтон васваса қилиб қўйишидан ёки болалик инжиқлиги ёлиб бўлишидан қаттиқ ҳадиксираб, ўғлининг ҳар бир ҳолатини билиб туришга ҳаракат қилар, бундан у асло эринмас ва бепарволик қилмас эди. Бу ҳақда Умар ибн Абдулазизнинг вазири ва маслаҳатчиси қози Маймун ибн Мехрон шундай ҳикоя қилади: “Бир куни Умар ибн Абдулазизнинг ҳузурига кирдим. У ўғли Абдулмаликка, охиратни эслатувчи, жаҳаннам азобидан кўрқитиб, жаннат роҳатлари билан шодлантирувчи, насихатга тўла мактуб ёзаётган экан. Мактубда

Ислом Нури

битилган сатрлардан баъзиларини мисол тариқасида келтирсак: “Аmmo баъд... Эй ўғлим, менинг насиҳатларимни ёдда тутиш ва сўзларимни идрок қилишга энг ҳақлиги сендирсан. Аллоҳ таоло ишларнинг катта-ю кичигида бизларга кўп яхшиликлар ато этди, бу учун Аллоҳга ҳамдлар бўлсин, бас, шундай экан сен ўзингга ва ота-онангга бўлган Аллоҳнинг фазлу-марҳаматини доим ёдингга тут. Кибр-ҳаво ва ўзни катта тутишдан сақлан, чунки бу ишлар шайтоннинг амалидан бўлиб, шайтоннинг ўзи эса мўминларнинг очиқ душманидир. Мен бу хатни, сендан бирон ножўя иш хабари етгани учун ёзганим йўқ - Аллоҳ сақласин - мен сендан фақат яхшиликни биламан, холос. Фақат сен ўзингга бир оз юксак баҳо бериб қўйганлигинг хабари менга етиб келди. Агар сендаги бу ҳолат мен ёмон кўрадиган даражага етган бўлса, мендан яхшилик кутма...”. Сўнг Умар ибн Абдулазиз менга ўгирилиб: “Эй Маймун ибн Меҳрон, ўғлим Абдулмаликка нисбатан қалбимда кучли муҳаббат бор. Мана шу муҳаббат ундаги асл ҳолатни идрок қилишдан ғолиб келиб, кўпгина оталарга етган - болаларининг айбини кўра олмаслик - балоси менга ҳам етиб қолишидан қўрқаман. Сиз Абдулмаликнинг олдига бориб, ундаги яширин ҳолатлардан хабар топишга урининг. Унда кибр-ҳаво ва фахрланиш каби иллатлар борми йўқми шуни кузатинг. Чунки у ҳали ёш бўлганидан, мен уни шайтон васваса қилиб қўйишидан хавотирдаман” —деди. Маймун ибн Меҳрон ҳикоя қилади: “Отни қамчилаб Абдулмалик томон йўл олдим. Етиб боргач, изн сўраб хузурига кирдим. Қарасам ёш, навқирон, хушрўй ва ниҳоятда камтарин йигит экан. У жундан қилинган тўшакда ўтирар эди. Мени илиқ кутиб олиб, сўз бошлади: “Отамдан сиз ҳақингизда жуда кўп яхши гапларни эшитганман, сиздан фойдаланиб қолишни умид қиламан”.

— Маймун ибн Меҳрон: “Қандайсиз, аҳволингиз не?”

Ислом Нури

- Абдулмалик: “Аллоҳнинг фазли марҳамати билан яхши юрибман. Аммо мен отамнинг менга бўлган яхши гумонлари, мени мағрурлантириб қўйишидан хавотирдаман. Ҳолбуки мен отам ўйлаётган даражага етганим йўқ. Отамнинг менга бўлган муҳаббатлари, мендаги асл ҳолатни билишдан ғолиб келиб, отамга офат бўлиб қолишдан қўрқаман”. Мен ота-боланинг сўзи бир ҳил чиққанига ажабландим ва яна сўрашда давом этдим:
- “Нимадан тирикчилик қиласиз?”.
- Абдулмалик: “Ўзимнинг ҳалол пулимга ер сотиб олганман. Шунинг ҳосилидан келаётган фойда эвазига одамлардан беҳожат бўлиб кун кечирмоқдаман”.
- Маймун ибн Меҳрон: “Таомингиз нималардан иборат?”.
- Абдулмалик: “Баъзида гўшт, баъзида адас билан зайтун яна баъзида сирка билан зайтун... Мана шу яшаш учун етарлидир”.
- Маймун ибн Меҳрон: “Ўзингизда бир манманлик, ўзига юксак баҳо бериш аломатларини сезмадингизми?”.
- Абдулмалик: “Ҳа, шулардан бир нав бор эди менда... Отам менга насиҳат қилиб, нафсимнинг ҳақиқатини тушунтириб, уни менинг наздимда ҳақир қилиб, қадрини паслатиб қўйганларидан кейин, Аллоҳ буни менга фойдали қилди ва бу нарса мендан кетди. Аллоҳ отамни яхши мукофотлар билан мукофотласин”. Абдулмалик билан чамаси бир соатча суҳбатлашиб, унинг нутқидан баҳра олдим. Бундай очиқ юзли, ақли комил, ёш бўлишига, тажрибаси оз эканига қарамай гўзал одобли болани кўрмаган эдим. Кун охирлаб қолганида бир йигит

Ислом Нури

келиб: “Тақсир, бўшатиб қўйдик” — деди. Абдулмалик жим бўлиб қолди.

— Маймун ибн Меҳрон: “Нимани бўшатиб қўйишди?”

— Абдулмалик: “Ҳаммомни”.

— Маймун ибн Меҳрон: “Қанақасига?”

— Абдулмалик: “Одамлардан холи қилиб, менга бўшатиб қўйишади”.

— Маймун ибн Меҳрон: “Буни эшитмасимдан аввал, менда катта таассурот қолдирган эдингиз” — дедим. У хижолат бўлиб, мусибатда айтиладиган:

— Иннаа лиллаҳи ва иннаа илайҳи рожиуун — деб: “Бунинг нимаси ёмон, эй амаки” — деди.

— Маймун ибн Меҳрон: “Ҳаммом сизникими?”

— Абдулмалик: “Йўқ”.

— Маймун ибн Меҳрон: “Нега унда одамларни ундан чиқартириб юбордингиз. Гўё сиз бу билан ўзингизни улардан устун қўймоқчимисиз ва қадрингизни кўтармоқчимисиз? Бундан ташқари сиз ҳаммом соҳибига кунлик даромадида зиён етказиб ва ҳаммомга келганларни ҳам ноумид қиласиз”.

— Абдулмалик: “Ҳаммом соҳибини рози қилиб, кунлик даромадини бераман”.

Ислом Нури

— Маймун ибн Меҳрон: “Бу манманлик аралашган исрофдир... Одамлар билан бирга ҳаммомга киришдан сизни нима тўсади? Сиз ҳам уларнинг бири эмасмисиз?”

— Абдулмалик: “Мени одамлар билан бирга киришдан тўсадиган нарса, баъзи нодон кимсалар сатри авратсиз ҳаммомга кирадилар, кўзим уларнинг авратларига тушиб қолишини истамайман ва уларни сатри аврат қилишга мажбур қилишни ҳам хоҳламайман, чунки улар буни “ҳокимлик билан зўравонлик қилиш” — деб қараб қолишлари мумкин, Аллоҳ таоло бизларни бу ҳокимликдан, фойдамизга ҳам зараримизга ҳам қилмай, тамоман халос қилишини сўраб қоламан”. Аллоҳ сизни ўз раҳматига олсин, менга фойдали насиҳат қилинг. Менга йўл кўрсатинг”.

— Маймун ибн Меҳрон: “Ҳаммомга келган барча одамлар чиқиб кетгунларига қадар кутиб туринг, одамлар қолмагач сўнг кираверинг”.

— Абдулмалик: “Ваъда бераман, энди асло кундуз куни ҳаммомга кирмайман. Бу диёрларнинг қаттиқ совуғи бўлмаганида умуман кирмаган бўлар эдим” деди. Сўнг, бир нарса ўйлаётган одамдек бошини эгиб қолди, бир оздан кейин менга юзланиб: “Сиздан ўтиниб сўрайман буни отамга айтманг, чунки мен отамнинг мендан ғазабланиб қолишларидан ва мен розилиklarини ололмай ажал ўртамингни ажратиб қўйишидан қаттиқ қўрқаман” деди. Мен Абдулмаликдан бу гапни эшитгач, унинг ақлини синаб кўриш мақсадида:

— “Агар мўминларнинг амири: “Ўғлимда бирон ножўя иш кўрдингизми?” — деб сўрасалар, ёлғон гапиришимга рози бўласизми?”

дедим.

— Абдулмалик: “Йўқ асло, Аллоҳ сақласин, лекин сиз: “Мен унда биргина ножўя ишни кўриб насиҳат қилиб қўйган эдим, дарҳол ундан қайтди” — десангиз, отам сиз яширган нарсани ошкор қилишингизни сўрамайдилар, зеро Аллоҳ яширган нарсани ковлаштиришдан, Аллоҳ отамни пок қилган” деди.

— Маймун ибн Меҳрон: “Мен ҳаётимда бундай ота-болани кўрмадим, уларга Аллоҳнинг раҳмати бўлсин”.

Хулафои рошидинларнинг бешинчилари Умар ибн Абдулазиздан Аллоҳ рози бўлсин ва рози қилсин... Қабрларини ва ҳамда жигарбанди, ўғли Абдулмаликнинг қабрини мунаввар айласин...

Рафикул-аълода кўришадиган кунда уларга саломлар бўлсин...

Яхши, солиҳ мўминлар билан қайта тириладиган кунда уларга саломлар бўлсин...

xml:lang=UZ-CYR